

tingueren un exemplar del llibre, crescut enmig d'ells, entre vetllades de lectures i carteigs d'estiu. Un dels amics és el que m'acompanyà, em guià es pot dir, per gairebé tot Collsacabra, que ell recorria cada mes, casa per casa, per exigència del seu treball. Per això he dit que era un llibre "caminat". Vaig poder conèixer la contrada fins a l'escó del foc a terra de les cases de pagès i vaig poder sentir dir els noms dels llocs i de les coses als mateixos que hi estaven familiaritzats des de la naixença. I així, si jo havia vingut en aquest altiplà osonenc a fer-hi d'emergència una cura d'aires hi vaig fer, al cap dels

anys, una cura definitiva d'arrelament.

L'elaboració del llibre em va portar també a fer una recollida de diversos escrits al·lusius a la comarca (a la subcomarca, en termes geogràfics més exactes), alguns d'ells poc coneguts aleshores i que em sembla que encara no han estat aprofitats; d'altres són d'escriptors famosos, des de Verdaguier a Miquel Llor. Centrat a Cantonigròs per la meua estada continuada en aquest poble, **El Collsacabra** volia tractar de qualsevol indret de la contrada, i en la mesura que em fou possible crec que ho fa. No hi manca, doncs, tampoc Tavertet, amb l'Avenc i la cinglera,

potser amb menys extensió de la que caldria. Molts aspectes de la vida i dels llocs han canviat des d'aleshores, de quan, en alguna excursió inoblidable, un amic, fa anys desaparegut, l'insigne estiuejant senyor Màrius Anglada, em feia anar a cavall per aquests indrets, amb l'ai al cor per part meua i la seva segura mà al ronsal de la blanca i fidel cavalcadura.

Joan Triadú

LA CARMETA DEL MOLÍ NOU DE RUPIT

El Collsacabra és terra brava, encinglerada, on els arbres disputen el lloc vital al rocam i als esqueis, on els rius i torrents llisquen sobre la roca dura, foradant-la i tallant-la, tot formant saltants i gorgues, on els bancals, feixes i camps, tota la vegetació disputa a la pedra el dret a la naixença. El Cabrerès pedregós, teixit de barrancs i camins recargolats, sempre regat i sempre frescal, amb hiverns llargs i crus, estius humits i plujosos, que el faig verdós ombreja fins a la tardor, quan els arbres posen rovell a les seves fulles, entremig de les llampades vermelloses dels cirerers bords i el groc crema dels freixes, és la terra de la Carmeta del Molí Nou de Rupit, que serà l'heroïna d'aquesta història verídica, que jo he escoltat de la seva pròpia veu (gràcies a Déu, encara viu, al sud de França), i comprovat després per la gent que l'havia coneguda abans que jo.

La pobre Carmeta va venir al món al canvi tràgic de portar la seva mare a l'altre. I hagué d'anar a dida, encara que per poc temps, ja que el seu pare, en Pere del Molí Nou, va maridar-se amb la seva cunyada, la Dolors, germana de la difunta, que va agambar els dos haguts amb la Lúcia i amb els altres nou que van néixer, un per un, i que plegat van salvar el llindar dels vint anys. Vuit mascles i tres femelles, desperts com estels i eixerits com un pèsol. Una dona, la Maria, va

morir de tifus durant la guerra, i dos germans, un a cada banda de la guerra civil. Com semblava estipulat en les famílies prolífiques, un capellà, que va cantar missa pocs dies abans d'esclatar la guerra. Un molí que, encara que tenia més de tres-cents anys, en deien "Nou", en un poble com Rupit, on les moles no molien prou de pressa per donar pa a onze fills, el matrimoni i la tia conca —que vol dir que no li havia sortit partit i romania soltera... i criada de tota la quitxalla que anava arribant any per altre.

La Carmeta va anar a servir a casa d'uns senyors de Torelló. Es va enamorar d'un vailet fonedor, de la CNT, cosa molt mal vista pels amos de la Carmeta que en feren molt mala propaganda als seus pares quan van voler saber qui era en Ricard.

Però la Carme era del morro fort, i la seva decisió va prevaler per damunt de tots els avisos i recomanacions. Ella es casaria amb en Ricard, encara que fos un revolucionari o un jugador. I s'hi va casar, i encara ho estan, en un poblet petit de França: tenen dos fills casats i vuit néts. I continuen molt feliços i molt enamorats.

L'any 1934, ja casada, vivia a Torelló, ajudant al jornal del seu marit a base de fer feines per les cases i tenint cura de la pròpia, tot esperant el naixement del seu primer fill. El seu germà Joan era a Saragossa fent el servei militar. Aquell matí es trobava al renta-

dor públic rentant la roba de la setmana, al costat d'altres dones, fent anar el picador —i la llençua— com se sol fer als safareigs. Va comentar-se per part d'una de les rentadores el fet que havia vist, el dia abans, com un sergent dels que hi havia a Canongell bufetejava un pobre soldat, i com a cada plantofada el desenquadrava i l'obligava altra vegada a plantar-se en posició de "firmes". La Carmeta, en sentir-ho, pensava en el seu germà Joan que, com hem dit, era a cavalleria a Saragossa. Sentia que li perlejaven llàgrimes de ràbia als seus ulls. Per un atzar i mala ventura, al cap de poc passava per davant del safareig el sergent de la "remonta" al·ludit a la conversa.

—Mireu, mireu, ara passa aquell mal parit del sergent!

La Carmeta el va albirar i, recordant aquella dita que "hablando del tirano de Roma, la cabeza asoma", donant gràcies a Déu per la providència, agafà el picador,

